POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Gemeenschap in de arbeid

III

3. Als humanistisch (liberalistisch en marxistisch), Rooms Katholiek Solidaristisch en Protestants Christelijk ideaal.

Zo wereld en mensheid omvattend het gemeenschaps-idealisme onzer dagen is, in alle sectoren van het leven, zo algemeen is het ook actief werkzaam in elk van deze sectoren afzonderlijk. Met name ook in dé sector van de maatschappelijke arbeid. Men kan geen wetenschappelijk of ook meer populair bewerkt boek, in de laatste jaren verschenen, dat een sociaal economisch onderwerp behandelt, opslaan, of men zal er in aantreffen een speciaal hoofdstuk of bepaalde bladzijden, die aan de gemeenschap in de arbeid zijn gewijd. De laatste tijd zijn er zelfs verscheidene werken uitgekomen, die op verschillende wijze zich exclusief bezig houden met deze zaak van de arbeidsgemeenschap. Ik behoef slechts een korte blik te werpen op mijn eigen beperkte boekenschat om direct de titels onder ogen te krijgen, waarin dat woord gemeenschap voorkomt. Genoemd werd reeds: Prof. dr W. J. Aalders „Enkeling en Gemeenschap" (1939); dr F. J. C. Nuyens, „Gemeenschapsleer voor het bedrijfsleven" (1950); P. Dr Mr Angelinus O.F.M. Cap. „Wijsgerige Gemeenschapsleer" (4e druk 1946); „Mens en Gemeenschap", sociaal-psychologische studies door de sociaal-analytische Werkgroep (zonder jaartal na 1948 verschenen); Mr C. P. M. Romme „De Onderneming als Gemeenschap in het recht" (1946). Ik zou ook nog werken kunnen noemen als van F. J. Burns Morton „Samenwerken in de bedrijven" (1949) en van Ir Ernst Hymans en dr Abram Mey „Mens en Samenleving" (3 delen, 1948), waarin wel niet het woord, maar toch wel de zaak van de verbondenheid, van de gemeenschap op de voorgrond staat.

Zoals uit deze titelopgave uit mijn eigen boekerij reeds blijkt, heeft bijzonder in R.K. kring dit gemeenschaps-aspect van het arbeidsleven in aparte studies sterk de aandacht getrokken, terwijl ook in studies uit humanistische kringen steeds meer nadruk wordt gelegd op de idee der gemeenschap in het sociaal-economische leven. Zo strookt het b.v. ook geheel met deze waarneming, dat in het pas gepubliceerde Rapport van de Plancommissie van de Partij van de Arbeid, uitgegeven onder de titel: „De weg naar de vrijheid", in deel III, dat als opschrift draagt: „Mens en Cultuur", hoofdstuk 13, als eerste hoofdstuk van dit deel zich bezig houdt met de zaak van „Cultuur en gemeenschap", terwijl deel IV geheel gewijd is aan het onderwerp: „Internationale Gemeenschap", met als hoofdstukken: „Internationale ordening", „Internationale Solidariteit" en „Internationale Eenwording". Hier maakt dus niet alleen de gemeenschap in de beperktere sfeer van onderneming, bedrijfstak of ook nationale volkshuishouding onderwerp van studie uit, maar worden daarboven uitgaande ook de door ons reeds aangeduide bredere en diepere vertakkingen en wereldomvattende doelstellingen van dit gemeenschapsidealisme aangewezen. Zodat het in het licht van de opzet van de genoemde studie van de Plancommissie van de P.v.d.A. niet alleen begrijpelijk is, maar juist volkomen overeenkomstig de levens- en wereldbeschouwing, waardoor zij wordt gedragen, (ook al oordeelt men zelf op dit punt principieel verschil bestaanbaar te zijn), dat dit boek eindigt met als laatste hoofdstuk: Wereldgemeenschap.

Van de werken op Protestants Christelijk erf uitgekomen, waarin op de gemeenschap speciaal wordt gewezen, noemden wij reeds „Enkeling en Gemeenschap" van prof. dr W. J. Aalders. Men zou hier ook kunnen noemen deel I „Christelijk Sociaal" van de Christelijke Sociale Studiën van dr J. R. Slotemaker de Bruine, Christelijk Sociale beginselen van C. Smeenk, voorts het onlangs verschenen werk „Het Christelijk leven in de maatschappij" van dr G. Brillenburg Wurth, dat in deel III een aparte paragraaf wijdt aan het onderwerp: „Enkeling en Gemeenschap", terwijl in de belangrijk vermeerderde 2e druk van „De Openbaring van Johannes en het Sociale leven" van dr K. Schilder eveneens de groei tot gemeenschap van het arbeidsleven in de wereld de aandacht ontving.

Het is ongetwijfeld ds J. C. Sikkel geweest, zoals ook van R.K. zijde is opgemerkt, blijkens de door dr T. de Ruiter O.F.M. aan hem gewijde studie: „Ds J. C. Sikkel en de Organisatie van de arbeid", die op de meest afgeronde wijze de zaak van de Organische Gemeenschap in de arbeid onder ons aan de orde heeft gesteld in zijn boek over de „Vrijmaking van den Arbeid". Wij zullen dan ook in het verdere van deze artikelenreeks aan deze studie van ds Sikkel uit eigen kring, uitgebreider aandacht besteden, waarbij dan aan het slot ook de principiële critiek, die o.i. op bepaalde punten tegen deze conceptie dient te worden ingebracht, aan het woord kan komen.

Geeft vorenstaande allerminst op volledigheid aanspraak makende literatuur-vermelding over ons onderwerp reeds duidelijk blijk van de actualiteit van ons onderwerp, zij doet tevens uitkomen, dat wij ons daarmee voor een zeer uitgebreide en omvangrijke zaak geplaatst zien, die dan ook onmogelijk in het kader van een beperkt te houden artikelenreeks onderzijds zó zou zijn te behandelen, dat alle kanten ervan ook maar enigermate zouden zijn geraakt zelfs. Men kan toch dit vraagstuk van de gemeenschap in de arbeid op zeer uiteenlopende wijze aanvatten, bestuderen en vervolgens gaan bespreken. Men kan deze arbeidsgemeenschap allereerst bezien vanuit de Christelijke Ethiek, genormeerd door het Woord Gods. Men kan dit vervolgens ook uit cultuur-historisch, philosophisch, psychologisch, physisch, staatkundig-politiek, sociaal, economisch en technisch gezichtspunt doen. Vanzelfsprekend ligt een naar al deze verschillende zijden enigszins verantwoorde studie eveneens buiten het bereik onzer mogelijkheden. Onze opzet moet noodzakelijk bescheidener zijn. Aangezien bij alle levensverschijnselen dit de beslissende vraag is: Wat zegt Gods Woord ervan en 't einde ook van deze zaak der gemeenschap in de arbeid geen andere kan en mag zijn dan dit: vrees God en houd Zijn geboden, daar zal onze behandeling toch fundamenteel kunnen zijn, in die zin, dat wij wel niet alles raken, maar toch tot de bodem der zaak afdalen, wanneer wij deze zaak van de gemeenschap in de arbeid, godsdienstig, d.i. als deel uitmakende van de dienst van God, gaan bespreken. Deze wijze van behandeling, die ons tot een bepaalde concentratie verplicht, behoeft evenwel allerminst uit te sluiten, doch sluit Christelijk realistisch juist noodzakelijk in, dat de andere genoemde zijden, daarbij toch in ons blikveld zullen komen te liggen en dan ook opgemerkt kunnen worden.

P. GROEN.

Rectificatie en aanvulling. Nr van 12 Juli, pag. 333, 1ste kolom, regel 27 v.o.: tussen aanhalingstekens „Het Christelijk leven in de maatschappij" in plaats van „Het gemeenschapsleven in de maatschappij".

Nr van 19 Juli, 2e kolom v. h. artikel, 4e r. v.o.: het betreffende citaat komt voor op pag. 279 van Emil Brunners „Das Gebot und die Ordnungen", 4e druk"; 2e r. v.o.: lees blz. 297 i.p.v. 290; 3e kolom v. h. artikel, 9e r. v. b.: het betreffende citaat is eveneens ontleend aan Emel Brunner „Das Gebot und die Ordnungen", 4e dr., blz. 313.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

DE CHRISTELIJKE SCHOOL EEN GODSDIENSTIGE SCHOOL?

In „Stijl", April '52, pag. 64, lees ik: „..... trouwens, zou politiek bedrijven of een christelijke school steunen wel godsdienst zijn?" Ik wou nu in dit artikel de vraag beantwoorden: Is de Christelijke school een g o d s d i e n s t i g e school?

Daartoe is nodig recht te onderscheiden tussen godsdienstig, godsdienst en..... dienst van God, leven in het verbond, Christelijk leven.

In 't genoemde „Stijl"-artikel wordt zeer goed godsdienst èn leven-in 't-verbond onderscheiden. Ik citeer:

„Hoe heerlijk is het, bondskind van de HEERE onze God te mogen zijn. Wij weten, dat Hij over ons waakt en met ons is, ook als wijzelf er geen weet van hebben, b.v. als wij slapen. Daartegenover staat, dat Hij van ons vraagt, dat we Hem zullen liefhebben en dus niet doen zullen wat Hij haat, nl. de zonde, datgene wat strijdt tegen Zijn geboden. Dat laatste geldt ook voor het „gewone" leven. God is niet te hoog of te ver om zich met de meest „triviale" zaken in het menselijk leven te bemoeien.....

Hiermede toonde God, dat Zijn verbond over alles gaat. Maar daarmee werden dergelijke handelingen nog niet t o t g o d s d i e n s t verheven.

Steeds weer dreigt de mens het „gewone" minder te achten en vooral veel godsdienst te willen bedrijven, omdat men niet meer verstaat wat leven in het Verbond is.

De tendenz is dan om van alles g o d s d i e n s t te maken: zo immers denkt men, dat alleen de HEERE gediend wordt.....

(Hier onderscheiden: godsdienst en..... dienen van de HEERE. J. L. S.).

Onze God echter heeft het uitdrukkelijk anders gezegd. Hij zei: godsdienstige dankdagen, best, maar niet langer dan drie dagen (Lev. 7 : 18). Hij zei: slachten om vlees te eten, net zoveel als je wilt, maar nooit en nergens anders ooit godsdienstig slachten en eten dan in Mijn tempel (Deut. 12 : 13—15 en 20—23).

Hoe klaagt dan ook de HEERE in Micha 6, dat het volk zo afvallig is, hoewel het wel zeer godsdienstig wilde zijn en er alles voor over had — tot het slachten van zijn kinderen toe. Dat had Hij toch niet gevraagd. Wandelt in Mijn wegen, zo zei Hij, en doe recht aan weduwen en wezen, d.i. handelt als kinderen des Verbonds en probeert niet overal godsdienst van te maken, want dan vergeet je h e t „g e w o n e" l e v e n en doe je daar niet wat Ik vraag.

Hoe heerlijk is het niet, dat God het zo maakte. Want het is eenvoudig onmogelijk alles in de godsdienstige sfeer „op te trekken", eten en drinken en politiek bedrijven en..... zich met kunst bezig houden. De aarde en haar volheid is des HEEREN (1 Cor. 10 : 25), en Hij heeft ons daar de vrije beschikking over gegeven. Wij zijn vrij om „zomaar" van kunst te genieten. We mogen vrij door het Rijks-

„DOORBRAAK" (II, slot)

De „doorbraak" is er voorts ook in volle omvang in het najagen van federalistische idealen, zoals dat momenteel door de christelijke partijen geschiedt.

Wanneer men zo denkt als Prof. Diepenhorst — en hij vertegenwoordigt de dominerende stroming in de wereld van de officiële christelijke politiek — kán dat ook niet anders.

Het procedé waarnaar men daarbij te werk gaat is éénvoudig.

Men redeneert aldus: Oorlog is verschrikkelijk. Bestrijding van dat kwaad is een goed en christelijk werk. Die strijd kan evenwel alleen effectief gestreden worden door de volkeren gezamenlijk. Speciaal wanneer ze zich in een federatief verband verenigen. Ergo: het streven naar een federatie van staten is goed.

Op dezelfde wijze redeneert men met het oog op de economische ontwrichting in deze naoorlogse tijd. Die ontwrichting is een ramp voor de volken en een bedreiging van de wereldvrede. Daarom moet alles in het werk gesteld worden om haar op te heffen en in het vervolg onmogelijk te maken. Dat werk is een goed en christelijk werk. Nu kan dat weer het meest effectief geschieden door een federatie van de volken. Ergo: zo'n federatie is nodig en goed.

Het benauwende bij deze aanpak der kwestie is evenwel, dat men de grote, beslissende vragen, welke hierbij in geding komen, niet ernstig onder de ogen ziet. Zo spreekt het anti-revolutionair program van actie in verband met de federalisatie van West Europa met geen woord over de kardinale, allesbeheersende kwestie van een eventuele s o u v e r e i n i t e i t s o v e r d r a c h t! Het hanteert in verband met de federalisatie van West-Europa alleen de caoutchouc-achtige woorden, dat bij die federalisatie de eis moet worden gesteld, „dat het eigen NATIONALE LEVEN in volle vrijheid en zelfstandigheid gehandhaafd en tot verdere ontwikkeling gebracht kan worden."

Men lette er op, dat hier niet gesproken wordt van het ongeschonden laten van de s o u v e r e i n i t e i t v a n h e t k o n i n k r i j k d e r N e d e r l a n d e n of van h e t g e z a g d e r k o n i n g i n! Neen, er wordt alleen melding gemaakt van het „n a t i o n a l e l e v e n". Een zeer vaag begrip! Waarbij men bovendien niet vergeten moet, dat juist van antirevolutionaire zijde met het oog op de indische kwestie met alle klem werd betoogd, dat het eigen nationale leven van een volk, in casu dat van de volken van Nederlands Oost Indië, zich in volle vrijheid en zelfstandigheid kon ontplooien, ook al bezaten deze volken geen volledige staatkundige souvereiniteit! Datzelfde zou dus eventueel ook met het Nederlandse volk kunnen geschieden!

Wel zeer wonderlijk, lamlendig en lummelig is wat het „Handboekje voor de huisbezoekers" over deze aangelegenheid debiteert. We lezen in die verkiezingscatechismus namelijk het volgende:

Vraag 109. Maar doet Nederland dan geen afstand van eigen souvereiniteit? En mag dat wel? Antwoord: Hierop moet worden geantwoord: ja en neen. (Met deze dwaze woorden wordt de hele zaak eenvoudig gebagatelliseerd. Wie zo schrijft neemt z'n lezers niet meer serieus.) Nederland doet daarbij in zeker opzicht afstand van souvereiniteit (o, die verwenste inzekere-opzichten: die camoufleren net altijd wat je vóór alles weten moet!), met dien verstande, dat het sommige dingen niet meer volledig zelfstandig regelen kan, omdat het zich gebonden heeft. (Deze zin zegt weer niets over de eigenlijke kwestie, want hij geldt in verband met ieder verdrag en elk verbond dat volken met elkaar sluiten. Hij laat hèt punt, n.l. de s o u v e r e i n i t e i t, volkomen in de mist.) Maar dat is dan wel formeel opgevat. (Al weer zo'n heerlijke alles-en-niets-zeggende term: f o r m e e l! Weet u het nu?) Want de vraag komt op of men inderdaad afstand doet van de souvereiniteit wanneer het dingen betreft waarover men ook zonder federalisatie niets meer te zeggen heeft. (Als dit zo is, als hiermee a l l e s is gezegd, waarom spreekt men dan over en streeft men naar een f e d e r a l i s a t i e?)

Enz., enz., enz.

Nog erger is evenwel wat men in dit boekje als een Schriftuurlijke fundering van het federalisatiestreven durft aanvoeren.

Er wordt n.l. in vraag 110 gevraagd: Is het (streven naar federalisatie) ook principieel verantwoord? Antwoord: Ja, zeker, juist van een Christen wordt

museum b.v. gaan en daar de schilderijen bekijken.....

..... Als we dat alles dan ook gezien hebben, dan danken we, als we thuisgekomen zijn, de HEERE — hier komt de g o d s d i e n s t te pas! — voor de grote genade aan ons volk betoond en voor de schatten van schoonheid die Hij hier deed ontstaan. De hele wereld prijst er ons volk nog om, hoewel ze eigenlijk de H E E R E o n z e G o d ervoor zou moeten loven.

.....

Naar analogie van Gods gebod ten aanzien van dat slachten in het O.T. zou ik zelfs geneigd zijn te zeggen: we mogen niet a l t i j d psalmen of godsdienstige liederen zingen — die zijn voor de e r e d i e n s t of voor ogenblikken, dat wij g o d s d i e n s t i g de HEERE willen loven en prijzen, b.v. na een mooie avond die men samen doorbracht. Laten we hier voor alles nuchter zijn, met een echt schriftuurlijke nuchterheid.

.....

Wij echter zullen dat werkende leven (onderscheiden van het „beschouwelijke" leven, J. L. S.) nooit als iets m i n d e r s of o n h e i l i g s mogen beschouwen — daar leven we ons leven in het V e r b o n d!

.....

Juist omdat de HEERE ons vrij heeft gemaakt v a n a l l e g o d s d i e n s t i g h e i d, die alles wat niet „religieus" is, uit den boze acht. Want dat dat bekijken (van schilderijen, J. L. S.) godsdienstig zou zijn kan niemand volhouden — en toch zijn er ook onder ons velen, die zich afvragen, of je je daar nu wel mee bezig mag houden".

(Hier en daar spatiëerde ik iets in het artikel van H. R. R(ookmaaker).)

Deze onderscheiding vindt steun in het spraakgebruik der Heilige Schrift.

Lees eens de teksten die Hommius Concordantie geeft onder 't woord: Godsdienst en Godsdienst bewijzen, o.a.: Hand. 25 : 19; 26 : 5; 12 : 1; Hebr. 9 : 1; Jak. 1 : 26 en 1 : 27; Hand. 19 : 27; Kol. 2 : 23.

Rom. 12 : 1 pleit hier niet tegen. De K. V. heeft hier offerdienst en de vertaling van het N.B.G.: eredienst. De K.V. merkt op: „Het woord, door ons met „offerdienst" vertaald (latreia) betekent: dienst, godsdienst, bepaaldelijk de cultus, de offerdienst".

We zouden kunnen zeggen, dat hier het woord godsdienst overdrachtelijk is gebruikt, maar dan toch in de zin van eredienst, cultus. (Overdrachtelijk gebruikt voor het stellen van ons lichaam tot een levend, heilig, Gode welgevallig offer.)

Eveneens is godsdienst in Jak. 1 : 27 overdrachtelijk gebruikt. De schrijver zegt in 20, 26 eerst: „Indien iemand meent godsdienstig te zijn, doch zijn eigen tong niet in toom houdt, maar zijn eigen hart bedriegt, diens godsdienst heeft geen betekenis". Hier moet het woord godsdienst gewoon worden opgevat. En dan zegt Jakobus: „De reine en onbevlekte godsdienst voor God, ... is deze: omzien naar wezen en weduwen.....

Precies zo als wij tegen een godsdienstig man, die dagdieverij pleegt, zeggen: „Man, weet je wat godsdienst is? Goed je dagelijks werk doen."

Maar daarmede bedoelen we heus niet te zeggen, dat nu z'n spitten, wieden godsdienstige arbeid is; wel, dat dit werk dienen van God moet zijn, om welk dienen van God het in de godsdienst óók moet gaan.

Van deze onderscheiding maakt de heer Janse in z'n boeken herhaaldelijk gebruik. En omdat hij er van uitgaat, kan hij in: „Het Eigen Karakter der Chr. School", op pag. 38 zeggen:

„En nu vertel ik het nog veel te stichtelijk. Want in de practijk gaat het in de school met de Bijbel nog eenvoudiger en zo echt gewoon. Zie, daar zit een klas kaartjes te tekenen van België — ze zitten ijverig te verven met een penseel en genieten er van, dat ze de Ardennen zo fijn bergachtig maken met bruine verf, de rivieren met blauwe inkt — het kaartje is op het bord voorgetekend en één leerling zegt het op. Hij leest de namen van de steden af en elke naam duidt iets geweldigs aan in de werkelijkheid. Daar zijn ze dan bezig met een land, dat van de Heere is. Hij gaf daar overheden en Hij geeft dat volk zijn volksbestaan en rechten en Hij geeft Zijn mensenkinderen daar brood.

En met dat grote werk van de Heere zijn de kinderen daar bezig.

Toch hoort ge praten over verf — over wie het mooi heeft en ge hoort aflezen: Namen, Luik, Charleroi, ...

En de Naam van God hoort ge niet eens".

We kunnen na over de bovengenoemde onderscheiding dit alles te hebben gezegd, thans gevoegelijk de titel-vraag ontkennend beantwoorden.

En wat is nu de betekenis van dit ontkennend antwoord?

Allereerst deze, dat wij als onderwijzend personeel ons zeer intens aan het meest gewone werk kunnen geven. Ik denk nog eens aan wat Rookmaaker schreef: „en toch zijn er ook onder ons velen, die zich afvragen, of je je daar nu wel mee bezig mag houden", en wijzig deze woorden aldus: „en toch zijn er ook onder het onderwijzend personeel die zich soms niet intens, met volle belangstelling bezig kunnen houden met het meest gewone werk: leren lezen, netjes schrijven leren, de hoofdbewerkingen onderwijzen, de technische kwesties van het onderwijzen, omdat dit alles geen godsdienst, geen kerkewerk is, en ze liefst maar godsdienstig bezig zijn en kerkewerk doen."

Heerlijk, wie van deze godsdienstigheid door de HERE is vrijgemaakt.

Die komt niet pas in z'n element als hij van de godsdienst, van de kerk spreken kan; die is niet heimelijk jaloers op een predikant of zendeling, alsof het werk door hen verricht, pas arbeid in Gods koninkrijk zou zijn; die heeft niet slechts oog als het over de reformatie van het onderwijs gaat, voor de zaken die rechtstreeks samenhangen met de vrijmaking, maar is er op uit om ook b.v. in het reken- en taal-onderwijs de beste methode te volgen, en zal allerlei didactische kwesties met liefde bestuderen.

In de tweede plaats zal dit ontkennend antwoord van betekenis zijn voor de inhoud van het onderwijs.

Hij zal niet bij geschiedenis het niet-kerkelijke, niet-godsdienstige leven, stiefmoederlijk behandelen, maar dat in détails, met volle toewijding, tekenen; hij zal niet bij aardrijkskunde het „gewone" leven verwaarlozen enz.

In dit verband moge ik nogmaals R.'s artikel citeren: „Wij mogen vrij door het Rijksmuseum b.v. gaan en daar de schilderijen bekijken en ons v e r d i e p e n in het leven onzer voorouders, dat zij met zoveel liefde vastgelegd hebben — en daarbij mogen we heel nuchter een open oog hebben voor allerlei schilderkunstige schoonheden, die een „Straatje van Vermeer" b.v. te zien geeft. Daar is n i e t s g o d s d i e n s t i g s bij. Merkwaardig overigens, dat juist in die 17e eeuw, toen het Woord als een zuurdesem de maatschappij doortrokken had en er een kunst, die waarlijk christelijk mag heten ontstond, dat er toen juist zo heel weinig „r e l i g i e u z e" stukken gemaakt zijn — onze 17e eeuwse kunst is geweldig rijk aan „genres": landschap, stilleven, portret, genrestukken, etc., etc, teveel om op te noemen, maar het genre dat bijbelse verhalen afbeeldt en zich in de godsdienstige sfeer beweegt is naar verhouding zeer gering. Onze vaderen hadden begrepen wat een schat en genade het was dat Gods aarde in haar volheid in volle vrijheid door de mens mocht genoten worden."

Kijk, wie dit verstaat, zal er geen moeite mee hebben s t o f te vinden voor z'n vertellen over het „g e w o n e", aan kinderen, die naar Prof. Waterink's woord in de schoolleeftijd w e r k e l i j k h e i d s f a n a t i c i zijn. Want die werkelijkheid is oneindig rijk gevariëerd.

De Christelijke school geen godsdienstige school, maar een school, begrepen in het verbond, waarin ook de stal en de bakkerij en het kantoor en de akkers en keukens en alles begrepen zijn (Vgl. Deut. 28: veld — kudden — korf — baktrog — alles in dat verbond).

De school-in-het-verbond.

Niet: de school-op-het-terrein-der-gemene-gratie. We hebben het gemene-gratie-leersysteem niet nodig, om tegenover Dopersen, Roomsen, Barthianen, Mystieken, een echt Christelijk j a te zeggen tegen de gewone werkelijkheid.

We hebben daarvoor slechts de Schrift na te spreken, de bijbel, die ook al géén „godsdienstig" boek is, geen boek over de godsdienst (wel het boek over Gods grote werken).

Geen godsdienstige school, maar wel een school met de Bijbel.

J. L. STRUIK.

Boekbespreking

„Geestelijke liederen uit den schat van de kerk der eeuwen", 2e Uitgave II, 1951. In de handel gebracht door A. Jongbloed C.V., Leeuwarden.

't Is een verdrietig ding, als men in een overigens op zichzelf uitnemende zaak, het resultaat van ontzaglijk veel moeite, vlijt, tijd en kosten, gelijk besteed is aan het opsporen, bewerken en uitgeven van deze liederen, niet kan bijvallen, maar daartegen bezwaren moet inbrengen. Want ik kan tot m'n spijt over deze bundel heel niet opgetogen zijn.

Dat komt hier allicht vandaan, dat ik onder „g e e s t e l i j k e" liederen iets anders versta dan de Verzamelaar, de heer H. Hasper. Hij heeft deze bundel in 't licht gegeven, met aan de keerzijde van het titelblad de tekst uit Efeze 5: „Wordt vervuld met den Geest, sprekende onder elkander met psalmen en lofzangen en geestelijke liederen". Evenals in Colossensen 3 : 16: „Het woord van Christus wone rijkelijk in u, in alle wijsheid; leert en vermaant elkander met psalmen en lofzangen en geestelijke liedekens", betekent het woord „pneumatikos" hier, gelijk elders in het N. Testament: „in karakter en bestaan gestempeld en bepaald door de Heilige Geest". Dat is dus, met andere woorden: geheel in overeenstemming met het door de Heilige Geest geïnspireerde Woord — wat trouwens nader bevestiging ontvangt in de laatst genoemde tekst: „H e t w o o r d v a n C h r i s t u s wone rijkelijk in u".

Toetst men nu deze bundel aan de Schriften, dan is de uitslag niet bevredigend, ondanks het feit, dat de heer Hasper boven elk lied één of meer Schriftuurplaatsen heeft doen afdrukken, welke echter meermalen in 't geheel niet dekken wat onder die teksten geboden wordt, of er slechts in verwijderd verband mee staan. We signaleren, om te beginnen, sommige Remonstrants klinkende regels, als in nr 216: Het is voor ons, voor u en mij, dat God Zijn Zoon gegeven heeft (versregels, waartegen Hendrik de Cock reeds bezwaar maakte); nr 289: Waar Ge in den Man van Smarten draagt aller mensen schuld; nr 260: In Hem, die 't mensdom heeft bevrijd, is God tot ons gekomen. Niet conform de Schriften zijn uitdrukkingen als in nr 223: Laat mij, o Heer, Uw kribbe zijn; in de Pink-

---

gevraagd, dat hij nuchter de ontwikkeling der dingen beschouwt en dan de maatregelen treft die nodig zijn. (Is dat nu de volle Schriftuurlijke wijsheid in dezen? Wat is „nodig zijn"? Wie bepaalt wat nodig is en naar welke norm? Hiermee is al weer niets, niets gezegd). Wij moeten toch alles doen wat mogelijk is om de vrede tussen de volken te helpen bewaren. (Alles doen wat m o g e l i j k is? Wie zegt zulke dwaasheid? Men moet alles doen wat GEBODEN en dus g e o o r l o o f d is. Door de HERE!)

Enz., enz., enz.

Maar ook dit is het einde nog niet.

Dit alles raakt zelfs nog niet het h a r t van de zaak.

Toen de Volkenbond in de maak was, stelde Kuyper deze ernstige vraag: Wat is het beheersend motief, de drijvende kracht bij dit streven naar de organisatie van een statenbond? Is dat de g e e s t v a n B a b e l of de G e e s t van P i n k s t e r e n?

Als, wat in de organisatie der volken nagejaagd wordt, n i e t uit de Geest van Pinksteren is, dan wordt het altijd een ramp, ja, een vloek. Want dan is het een nieuwe ontwikkeling van de antichristelijke macht. Dan moeten we alleen maar vrezen! Dan wordt dat nieuwe erger dan al wat voorheen reeds was!

Hier wordt inderdaad de centrale, de allesbeheersende vraag gesteld.

Maar die vraag wordt met het oog op de federalisatie thans niet meer met ernst gesteld en beantwoord!

De genoemde catechismus b.v. lanceert wel de vraag of men niet bevreesd moet zijn, dat door de federalisatie van West-Europa een machtsstaat groeit, die gelijken gaat op de Anti-Christ? (Ja, dat staat er: die gelijken gaat op de Anti-Christ!) En dan komt o.a. dit „antwoord": „Ons devies is: „doende het gebod, voor de uitkomst blind". (Over een g e b o d in dezen werd evenwel geen woord gesproken!) Optimistisch zijn wij in ieder geval niet. Maar wij moeten doen wat wij kunnen. Dat is onze taak. (Moeten doen wat we k u n n e n? Of: moeten doen wat ons b e v o l e n is?) En wat de Anti-Christ betreft, daar moet men altijd voorzichtig mee zijn. (Inderdaad, zo schrijft dit boekje: Met de Anti-Christ, „daar" moet je altijd voorzichtig mee zijn! Deze woorden wekken meer porcelein-kast-associaties, dan dat ze getuigen van Schriftuurlijk, eschatologisch besef!).

Enz., enz., enz.

Is er zo in de aanpak van deze buitengewoon belangrijke kwestie zakelijk niet volop „doorbraak"?

Neen, ik wil in het minst niet ontkennen, dat zich bij de regeling van de verhouding tussen volken en staten in deze tijd allerlei belangrijke en uitermate moeilijke kwesties voordoen, die niet met een paar machtsspreuken of Satzen kunnen worden afgedaan. Ik weet, dat het koninkrijk der Nederlanden leeft te midden van God-loze rijken en daarmee in een bepaalde relatie leven m o e t!

Maar de vraag is deze: ziet men deze verhouding en de regeling daarvan in Schriftuurlijk licht? Rekent men dus bij de bespreking daarvan werkelijk en voluit met de allesbeheersende tegenstelling tussen J e z u s C h r i s t u s, die van a l l e overheden gehoorzaamheid aan zijn woord vraagt èn de d u i v e l, die de overste dezer wereld is?

Het is zeer goed mogelijk en zelfs waarschijnlijk, dat ook het koninkrijk der Nederlanden in de verhouding tot de West-Europese staten een positieve houding moet aannemen.

Maar de vraag is: HOE zal Nederland dat doen?

Ik denk, dit schrijvend, aan Daniël. Hij werd geroepen een éérste plaats in te nemen in het demonische rijk van Babel en later in dat van Perzië. Maar vóórdat hij dat deed had hij het „beeld" van die rijken gezien. En de sprake Gods van dat beeld had hij goed gehoord, verstaan en geloofd. Hij had gezien en geprofeteerd, dat dat beeld „hoog" en zijn „glans" „buitengewoon" was, maar tegelijk had hij gezien en beleden, dat de „aanblik" daarvan „schrikwekkend" was (2 : 31). Toen en zo — maar zó ook alleen — kon hij zijn plaats daarin innemen en zijn roeping daaromtrent vervullen. Getrouw aan zijn God — tot in de leeuwenkuil.

Maar waar zien we dat geloofsinzicht en deze geloofshouding nú?

Er is ook omtrent de internationale kwesties overal „doorbraak"! En men ziet dat niet eens.

Dat is één van de benauwenissen van deze tijd.

C. V.